

ЗА СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА РЕЛИГИОЗНИЯ ОПИТ, ИЛИ КАК Е ВЪЗМОЖНО ДА БЪДЕШ „ВЯРВАЩ, НО НЕ РЕЛИГИОЗЕН“

Проф. Мартин Канушев
Нов български университет

Книгата на Теодора Карамелска *Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност*“, НБУ, София, 2023, представлява вдъхновяващо събитие за критическата публика, което повдига неподозирани въпроси – тъй като на тях не съществуват общовалидни отговори – пред българската хуманитаристика. Защо обявявам подобна изключителна академична претенция? Защото тази монография е актуално (от гледна точка на генеалогията и археологията на холистичната спиритуалност в Късната модерност), значимо (от гледна точка на съвременното състояние на научните рефлексии върху анализирания социален проблем), оригинално (от гледна точка на използвания методологически подход и подбора на емпиричен материал), обосновано (от гледна точка на степента на аргументираност и нивото на доказаност на авторските заключения) и приносно (от гледна точка на надеждността на постигнатите резултати и валидността на направените изводи) социологическо изследване.

Защо тази монография представлява актуално изследване? Защото критико-рефлексивният избор на извънредно важен социален проблем, прецизното му формулиране в строга научна задача и коректното определяне границите на социологическия предмет са негови неотменими и признаваеми постижения. Да мислим, разбираме и интерпретираме холистичната спиритуалност през топосите на съгласие, напрежение и конфликт между субективното преживяване на божественото/трансцендентното и значението му за изграждането и структурирането на биографичните траектории, от една страна, и социалните дискурси, рамкиращи и канализиращи духовния опит на онези, които определят себе си за „вярващи, но не религиозни“, от друга страна, накратко – да поставиш в аналитичния фокус на своя научен интерес съвременните трансформации на религиозния опит, означава да разкриеш и обосновеши редица ключови исторически условия за (не)възможност на човешката активност в глобалния свят.

Защо тази монография представлява значимо изследване? Защото категорично демонстрира цялостно, кохерентно и детайлно познаване както на критическата рефлексия, чрез която се разгръща аналитичното движение на изложението, така и на актуалното състояние на изследванията, изграждащи тематичната констелация от акумулирано знание в проблемното поле. Логическата консистентност на прецизно използваните философски текстове, социологически и културологични трудове, биографични изследвания и емпирични данни конституират теоретичните предпоставки за тълкуващо разбиране на социалния режим на функциониране на съвременното религиозно поле, изградено от нови верови представи, опит, практики, общности и „духовници“; те служат за сигурен фундамент при прецизиране обхвата на целите, установяване степента на надеждност на хипотезите и удържане нивото на валидност на резултатите.

Защо тази монография представлява оригинално изследване? Защото по един изключително успешен начин прилага биографичния подход спрямо съвременната ситуация на нарастваща индивидуализация в Късната модерност: кохерентна методология (с ясни и строги предпоставки и ограничения), изградена и адаптирана към качествените специфики на фокусирания предмет на изследване – преконфигурирането на биографичните траектории, тяхното непрекъснато рекомпозиране, като отворена и незавършваща лична съдба. Днес, биографията е персонална стратегическа задача, която всеки от нас решава не с помощта на социалните нормализации на житейския път, а чрез собствените си действия, самопознание и саморефлексия. Теоретичните предпоставки и методологическите ограничения на социологическата перспектива към рефлексивно-биографичното измерение на религията, които са интерпретативно релевантни, строго формулирани и последователно следвани, извикват на дневен ред необходимостта от използване на инструментариума на качествените изследвания, на първо място, на дълбочинното наративно интервю като емпирична техника за тълкуващо разбиране на субективно преживяния опит в конкретно определен културен контекст.

Защо тази монография представлява обосновано изследване? Защото от гледна точка на степента на аргументираност и нивото на доказаност нейните заключения са достоверни, валидни и надеждни; следователно са теоретично създадено и емпирично проверено истинно знание. Те са постигнати чрез единен синтетичен процес в три аналитични хода. Най-напред, критическа деконструкция на понятието „холистична спиритуалност“ като особена форма на организация и персонално управление на веровия опит, съществуваща днес успоредно и в противовес на класическите типове – църквата и сектата. Социалната ерозия на институционализираната религиозност, чиито генеалогични корени се намират в мистичното преживяване на божественото/трансцендентното, не само интензифицира процесите на субективизиране на

религиозния опит, като го фокусира върху непосредственото общуване с Бога, но прави възможна и цялостната трансформация на религиозния индивидуализъм в модерен индивидуализъм. След това, историческа реконструкция на условията за възможност на „субективния обрат“, в резултат на който се изгражда и утвърждава нова форма на религиозно съзнание. Възникнал е непознат преди Късната модерност светогледен феномен: етиката на автентичността; тя не само проблематизира социалните нормализации на житейските траектории, но и прогресиращо експанзира, за да обхване все повече житейски сфери. На дневен ред е експресивният индивидуализъм. И накрая, социологическа диагностика на актуалното съотношение между актьорите, силите, идеологиите, формите и практиките в съвременното религиозно поле: радикалното противопоставяне между традиционното християнство и холистичната спиритуалност. Тук политическият залог е от съдбоносно значение, тъй като въпросът наистина е за живот и смърт: кой е онзи, църковната институция или индивидуалният субект, който ще конституира фундаменталната връзка на човека с божественото/трансцендентното; следователно кой е онзи, който, изграждайки ценностния хоризонт на съвременния човек, ще придава смисъл на неговия живот.

Защо тази монография представлява приносно за българската хуманитарна наука изследване? Защото рефлексивният избор на свръхзначим аналитичен предмет, прилагането на релевантен методологически подход и подборът на адекватен емпиричен материал представляват ключовите предпоставки за конструиране, адаптиране и апробиране на понятийната верига „спиритуалност – религия – църква – секта – мистика“ като познавателен инструмент за критическо изследване на генезиса на религиозния индивидуализъм, фрагментацията на религиозното поле и трансформациите на религиозния опит в Късната модерност. Как и защо, в подобен глобален контекст, изглежда актуалната ситуация в посткомунистическа България? Тук все още не е налице холистична нормализация, още по-малко – холистична революция: родните форми на холистично пробуждане са продукт/ефект от (ре)композиране на верови представи и учения от източни култури, а практиките изграждат верови общности, които са гъвкави, динамични и толерантни спрямо цикличната регулярност на участието; те са индивидуализирани, неинституционализирани и неопосредени, структурно нейерархични и функционално неограничени; времево отворени и пространствено автономни; ритуално неформализирани, нормативно неподчинени и ценностно персонализирани; накратко, налице е една вяра без принадлежност.

Накрая трябва да посоча един принос на тази монография от ключово значение: иновативното картографиране на спиритуалната топология на градското пространство като особено състояние на духа, което прави възможно развитието на индивидуалната независимост и утвърждаването на уникална-

та личност. „Да бъдеш различен“, означава да имаш собствен спиритуален път, но и да пребиваваш с други субекти в холистична съобщност. Към него бих добавил и прецизния дълбочинен анализ на дискурсивните стратегии на властова съпротива на православното християнство срещу холистичната спиритуалност; една незавършваща битка, представена на социалната сцена като поредица от минали, настоящи и бъдещи конфликти във връзка с преразпределението на символните ресурси в религиозното поле. Тази битка е от изключително значение, тъй като победата в нея ще легитимира по нов социално-исторически начин правото да бъде управлявано свещеното; следователно кой ще ръководи, контролира и санкционира жизненото поведение на вярващите субекти.

Според мен от днес нататък всеки, определящ себе си за хуманитарен учен, който има намерение да провежда своите изследвания по социология на религиите и биографични методи и който се ръководи от принципите на академичния етос, трябва да признава значимите постижения на Теодора Карамелска, да познава в детайли и да се позовава коректно на нейната монография: *Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност*.

ON THE CONTEMPORARY ORGANIZATION OF RELIGIOUS EXPERIENCE, OR HOW IT IS POSSIBLE TO BE “A BELIEVER BUT NOT RELIGIOUS”

✉ **Prof. Martin Kanushev, DSc.**

New Bulgarian University
Philosophy and Sociology Department
21, Montevideo St.
Sofia, Bulgaria
E-mail: mkanoushev@gmail.com